

II Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»

може зробити просто зараз (якийсь мистецький твір, волонтерська допомога, послуга для вимушених переселенців);

4) ознайомити з основами виживання, дій у надзвичайних ситуаціях, домедичної допомоги (якщо ви зовсім нічого про це не знаєте, вивчіть разом з дитиною інформацію чи відвідайте спеціалізовані навчання, які зараз проводять у багатьох населених пунктах);

5) разом розробити плани на найближчий час, передбачити різні варіанти розвитку подій, наголосити, що пріоритет – безпека.

Основна діяльність дорослих, котрі опікуються дітьми в період війни, має бути підпорядкована турботі про фізичне та психічне здоров'я неповнолітніх. Для цього спочатку необхідно допомогти самим собі. Виписати страхи, прописати алгоритми дій. Це трохи заспокоїть. Дітям транслювати: «Тут безпечно. Твоя безпека для мене найважливіша. Якщо буде загроза тут, ми поїдемо. Я тебе захищу».

Література

1. «Патріотичні й небайдужі»: презентаційні матеріали
https://jamboard.google.com/d/1Jzbe5BA_m0r1dAuEtSx3PIwhdGTmU_FtHxlvZxFJ7h8/edit?usp=sharing

2. Патріотичні й небайдужі. Як казати дітям про війну? Шої Перемоги
https://drive.google.com/file/d/126hd_M8sN55Bn6QLLuiE3C4wXOFFfhz6/view?usp=sharing

3. Патріотичні й небайдужі. Як спілкуватися з ветеранами?
https://drive.google.com/file/d/1eRWmYiSGPJc-qPFOpQemhRsDiAco3K_i/view?usp=sharing

УДК 371: 378

Трубавіна І., д. пед. н., проф.

Національна академія Національної гвардії України; Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, Україна

СПЕКТР ПРОБЛЕМ БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ В ВІЙНІ 2022 РОКУ: АКЦЕНТИ І СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Trubavina I., Dr. of Pedagog. Sciences, Prof.

RANGE OF REFUGEE PROBLEMS IN UKRAINE IN THE 2022 WAR: HIGHLIGHTS AND OBSERVATIONS

Українське суспільство зіткнулось з небувалими досі соціальними проблемами – чверть українського населення є мігрантами, з них 7 млн осіб є внутрішньо переміщеними особами, близько 4 млн – зовнішніми мігрантами в країні ЄС. Це переважно жінки з дітьми, особами похилого віку. Проблема біженців сьогодні є: психологічні і соціальні, економічні, соціально-педагогічні, освітні, правові. До психологічних проблем біженців, враховуючи їх склад сімей, відносимо: хронічну рольову напругу, тривожність, сльози, підвищену агресивність чи байдужість від постійної небезпеки, психологічні травми у всіх тих, хто виїхав після перебування в зоні бойових дій і бомбардувань, обстрілів тощо.

До соціальних та економічних проблем – відсутність задоволення базових потреб в безпеці, житлі, їжі, працевлаштуванні, нове скромне житло, відсутність одягу і всього необхідного для життя, більшість біженців виїхали взагалі без трудових книжок, як тільки була змога покинути небезпечне місце перебування, проживання в МКП, де є скупчення людей зі спільними тривогами і проблемами, емоціями, дистантність більшості сімей, коли чоловіки воюють, а жінки з дітьми і батьками в

II Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»

іншому місці країни чи взагалі за кордоном, в нових умовах, проблеми соціальної, культурної і професійної адаптації в нових умовах, проблеми незнання мови чи недостатнього володіння нею, орієнтування в новій громаді, нерозуміння пріоритетної основи для прийняття рішень в умовах війни тощо.

Соціально-педагогічними проблемами ВПО та зовнішніх мігрантів є відсутність вмінь приймати виважені рішення жінками в стані емоційного перевантаження та постійного стресу, зміни соціальних ролей в родині, додаткове навантаження на старших дітей новими обов'язками в родині – захисника родини, помічника матері тощо, відсутність критичного мислення, комунікативних умінь в екстремальних умовах, керування своїм станом і вміння впливати на інших людей. Це є відсутність життєвих умінь, яким досі їх не навчали і в них не було потреби в умовах повної родини. Сьогодні всі громадяни України перебувають в стресі і особливо потребують цих умінь, особливо в умовах інформаційних вкидів фейків, дезінформації, дезорієнтації населення як окремого, інформаційного напрямку війни. Підвищується відповідальність за прийняття виважених рішень в інтересах всієї родини жінками в умовах війни, а багато з них цього не звикли робити, бо рішення приймав чоловік. Також існують проблеми соціалізації дітей і дорослих в нових умовах, повністю змінених умовах життя, руйнування динамічного стереотипу поведінки, який є основою звичок, відсутність і повільне формування нових звичок поведінки в нових умовах і громаді, це від 21 дня у людей, відсутня інформація щодо допомоги і соціальних послуг громади і держави щодо влаштування в нових умовах, орієнтування в нових умовах життя. Пріоритетом для прийняття рішень в інтересах сім'ї в цих умовах є безпека дітей і сім'ї, права і інтереси, потреби дитини, повернення дитини в щасливе дитинство і до типової дитячої діяльності і життя. Важливо вміти оцінювати потреби дитини і сім'ї, мати у членів родини раціональні потреби. Важливо також мати інформацію про допомогу в приймаючій громаді та права ВПО, зовнішніх мігрантів в кожній приймаючій країні. Освітні проблеми – переведення дитини на навчання в інший заклад освіти, відновлення документів про освіту, навчання в новому освітньому середовищі, задоволення освітніх потреб і розвиток здібностей і інтересів дітей.

Правовими проблемами є відсутність документів та їх відновлення, працевлаштування, нострифікація дипломів і їх визнання (за кордоном), отримання статусу тимчасового захисту чи біженця, відсутність прав у бабусь, дідусів приймати рішення щодо дитини за відсутності батьків тощо. Є ще потреби в медичному обслуговуванні внутрішньо переміщених осіб, лікуванні, оскільки сімейні лікарі лишилися в покинутих містах і не завжди є зв'язок з ними, в ліках і рецептах при хронічних захворюваннях, проблеми соціальної, медичної реабілітації як біженців, так і воїнів, які мешкають в цій же громаді, в соціальному супроводі сімей, які перебувають в складних життєвих обставинах тощо.

Проблемами приймаючих громад є обмеженість ресурсів для вирішення цих проблем. Тому важливо їх виявляти, картогрувати, об'єднуватися для допомоги біженцям, координувати допомогу для задоволення як базових, так і специфічних потреб. Основою для надання соціальних та адміністративних послуг в приймаючих громадах сьогодні є права людини і створення умов для їх реалізації, пріоритет прав дитини, надання допомоги більшості людей при розподілі ресурсів, адресна допомога, поєднання кризового втручання поки людина в стресі і допомоги для допомоги, коли вона стає суб'єктом власного життя, родинноцентричний підхід до вирішення проблем сімей з дітьми.

Етапами вирішення названих проблем є задоволення базових проблем (надання притулку, організація харчування, забезпечення безпеки, інформаційна допомога,

первинна психологічна допомога біженцям тощо), задоволення специфічних проблем біженців (в ліках, медичному обслуговуванні), психологічна допомога людям щодо нормалізації емоційного стану, відновлення після травми, стресу, правова допомога у вирішенні проблем в новій громаді для роботи і життя, соціально-педагогічна допомога сім'ям з дітьми у формуванні життєвих умінь і формування нових звичок поведінки, оволодіння традиціями нової громади тощо.

УДК 300.373

Шостаківська Н., кан. пед. наук, доц.

Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Shostakivska N., Ph.D., Assoc. Prof

FORMATION OF INSTITUTIONAL MODEL OF SOCIAL ADAPTATION OF POPULATION DURING THE WAR

Війна - це подія, яка приносять країні та людству неминучі зміни. Немає жодної іншої події, яка б так активізувала почуття та емоції кожної людини. Безпосередня загроза життю викликає максимальне фізичне і психологічне зусилля. Люди мають різні особисті риси, які роблять деяких з них більш вразливими та схильними до змін, ніж інші. Кожна людини це індивідуум і реакція на ситуацію та розчарування залежать від особистості. У цьому сенсі стрес можна розглядати як особисту відповідь, яка залежить від сприйняття загрози і ситуація. З іншого боку, незалежно від сприйняття, війна є суспільним стресом, який з'являється тоді, коли під загрозою знаходиться саме існування особистості. Війна – це стрес масового масштабу, який зазвичай триває відносно довго. Однак, коли страх не контролюється, дуже важливо не допустити й поширення паніка. У цих ситуаціях лідерство має вирішальне значення. Війна змінює уявлення про багато аспектів життя.

Агресія Росії щодо територіально цілісності України за останні роки набула глибинного і довгострокового характеру і призвела до кардинальних змін у відносинах Києва і Москви. Нині Російська агресія переросла у великомасштабну війну яка завдала Україні людських, безпрецедентних територіальних, економічних втрат і з усього модельного ряду міждержавних відносин залишила Україні на тривалий період лише формат конфронтаційного співіснування з Росією — обмеженого, вимушеного, холодного — в залежності від поточної ситуації

Події в Україні показали нам, що цілісність держави залежить, переважно, від людського чинника, а особливо зараз, в епоху високорозвиненого інформаційного середовища.

Не кожний громадянин безболісно для свого психічного здоров'я витримує екстремальні умови війни. Перебуваючи в цій ситуації може отримати розлади психіки різного ступеня важкості, що зумовлює часткову або повну втрату дієздатності, психічного або фізичного здоров'я.

Людина ж осягає і переживає усі ці трансформації через процес адаптації до них, який на кожному етапі суспільного розвитку має свої особливості, зумовлені конкретними ситуаціями суспільного буття.

Щоб оптимізувати адаптаційні процеси і отримати позитивний результат необхідно аналізувати і розуміти як самі зміни в різних сферах життя людини, так і виявляти характер, спрямованість і тенденції адаптування до них членів суспільства.